

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

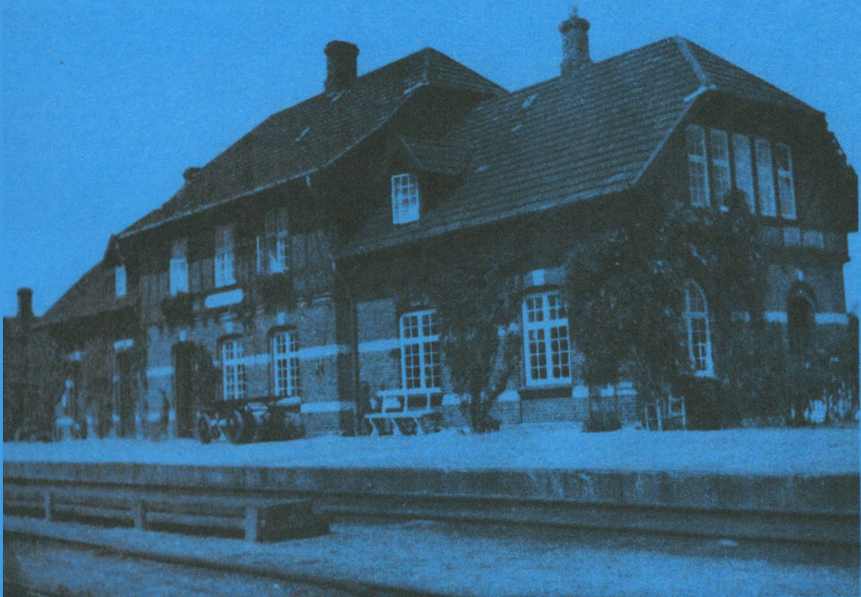
ISSN 0903-3505

Lokalhistorisk Forening i **HILLERØD** **KOMMUNE**

MEDLEMSBLAD

1993-4

FORSIDEBILLEDET viser Hillerød Lokalstation, foto fra ca. 1950. Den store stationsbygning blev revet ned et stykke ind i 1960'erne.
Der henvises til artiklen s.19ff. Den er skrevet af Asger Berg. Artiklen afsluttes i næste nummer.

ARRANGEMENTER

Lørdag den 18. december, kl. 13.30 er der omvisning for Lokalhistorisk Forenings medlemmer i Frederiksborgmuseets nyåbnede, moderne samling ved museumsinspektør Thorkild Kjærgaard.

På grund af begrænset deltagerantal er tilmelding nødvendig. Billetter kan købes på Hillerød Bibliotek for kr. 10. Ikke-medlemmer betaler kr. 30.

* * * * *

Tirsdag den 18. januar, kl. 19.30 fortæller museumsinspektør Thorkild Kjærgaard på Hillerød Bibliotek om "Frederik VII på Frederiksborg, Hillerøds sidste år som residensstad". Der er gratis adgang for Lokalhistorisk Forenings medlemmer.

* * * * *

LOKALHISTORISK FORENINGS UDGIVELSER

Gader og veje i Hillerød Kommune, 1992, af Eva Holm-Nielsen
Anton Mariegaard og Margrethe Krogh Sørensen - kr. 148.

Småskriftserien:

1. Hillerød Borgerstiftelse 1867-1992, af Eva Holm-Nielsen - kr. 40.
2. Støberihallen, 1993, af Anton Mariegaard, Margrethe Krogh Sørensen, Lisbet Schacht Hansen og Vibeke Dalgas - kr. 50.

Hillerød-kalenderen, 1987-89 og 1991-94. 1994-kalenderen:
Medlemspris kr. 49,50 ved køb på biblioteket.

Lydbøger, tilrettelagt af Margrethe Krogh Sørensen: Lokalhistoriske emner indtalt på bånd af Aase Orholm og Kirsten Thye-Jein, beregnet for blinde og svagt-seende. Siden 1988 er indtalt:

- Nr. 1. Helge Hostrup: Præstegården i Hillerød, 1904.
O. C. Andersen: Stutmesterbolig - Skolehus, Nyhuse Skole ved Hillerød, 1939.
Nils Gustafsson: Et gammelt hus i Hillerød, slagtermester Mogensens ejendom i Slotsgade.
Anders Uhrskov: Hillerød kommuneskole 1952.
Anders Uhrskov: Hørfabrikkens eksplosion i 1873.

FORTSÆTTES SIDE 22

ÅRETS HUS 1993

Vi bringer her den tale, som arkitekt, m. a. a., professor Vibeke Dalgas holdt den 18. september, da hun motiverede valget af "Støberihallen" som årets hus 1993.

Allerførst hjertelig til lykke til Hillerød kommune som lejer og Danica som ejer - til byrådet og borgmester Jens Jensen og til alle byens borgere, som nu har fået et nyt Kultur- og musikhus lige midt i byens hjerte. Jeg er sikker på, at det vil blive et værdifuldt aktiv i byens kulturelle liv.

Det er en stor glæde for mig igen i år at få lov til på Lokalthistorisk Forenings vegne at fremlægge motiveringen for, hvorfor netop "Støberihallen" er blevet udpeget til "Årets hus" 1993.

Som sædvanlig indledte foreningen sin udvælgelsesprocedure med en rundspørge til byens borgere gennem "Hillerødposten". Der kom mange interessante forslag frem, og naturligt nok afspejlede de især byggeaktiviteterne omkring det nye Slotsarkadecenter og de igangværende forbedringer af bykernens rum, pladser og gader. Det var en dejlig fornemmelse at mærke denne positive interesse, og vi gik straks i gang med at gå forslagene igennem.

I år er det 7:e gang, Lokalthistorisk Forening udpeger årets hus i Hillerød, oprindeligt efter opfordring fra Danske Arkitekters Landsforbund. Ideen bag udpegningen er at vække interesse for den gode arkitektur og at belønne projekter, som er gennemført med kvalitet og omtanke, både med hensyn til husets egen udformning og i forhold til omgivelserne. Årets hus kan være et stort eller lille projekt, et nyt eller gammelt hus, et rum eller et anlæg i byen. Det står foreningen helt frit at vælge ud. Mange andre byer end Hille-

rød har taget ideen til sig og gjort den til en tilbagevendende begivenhed i byens kulturelle liv.

Vi vendte og drejede forslagene og gik rundt og kiggede på. Der var flere gode muligheder, og det var ikke let. Men pludselig faldt brikkerne på plads: Det nye Kultur- og musikhus i den gamle støberibygning skilte sig klart ud af flere gode grunde:

1. For det første var den det eneste bevarede hus fra Nordstensfabrikken og heldigvis det mest interessante set ud fra en arkitekturhistorisk betragtning, både som et Hillerød-hus og som et led i udviklingen af nye danske industrianlæg omkring århundredskiftet.
2. For det andet var beslutningen om at restaurere og genanvende støberibygningen som Kultur- og musikhus i tilknytning til "Slotsarkaderne" gennemført med omtanke, fantasi, stor nænsomhed og kvalitetsfølelse.
3. Og for det tredje - og lidt vanskeligere at beskrive - stod huset der straks efter restaureringen med en uomtvistelig styrke og autencitet - et nyt symbol for Hillerød, et bindeled mellem fortid, nutid og fremtid. Nyfriseret og forynget og alligevel med en egen personlighed i gadebilledet mod Nordstensvej og i samspillet med den ny centerbebyggelse.

En anerkendende tak for det gode resultat skal rettes til Danica som ejer og bygherre, til arkitekterne Plesner og Wajman, Hillerød kommunes tekniske forvaltning og den arbejdsgruppe med repræsentanter for de kommende brugere, der har stået for gennemførelsen af Kultur- og musikhusprojektet.

Om Nordstensfabrikken, støberibygningens tilblivelse og om arbejde og produktion i den store støberihal kan I læse i den lille publikation, som Lokalhistorisk Forening udgiver i dagens anledning.

Kort om støberibygningen skal siges, at den blev opført i 1909 af arkitekten Vilhelm Holck, der var en anerkendt lokal arkitekt og samtidig i en lang periode fra 1885 til 1927 ansat som inspektør for driften af Frederiksborg Slots museum. I Hillerød har han bl. a. bygget Teknisk Skole, Rådhuset på Torvet, Sparekassens ældre bygning og hjørnehuset "Lille Frederiksborg" ved Slotsgade og Torvet.

Støberibygningen var et såkaldt "procesanlæg", dvs. et nøgternt og enkelt hus bygget op over et produktionsanlæg. Nordstenfabrikanterne og arkitekten studerede indgående danske og svenske forbilleder, før de byggede huset.

Støberibygningen fik næsten stiliserede, klassicerende linier, mens de øvrige huse, som V. Holck byggede, hentede deres inspiration i de historiske stilarter: Middelalder, gotik, renaissance, efter tidens smag. Man kan sige om procesanlæggene, at de varslede den senere funktionalismes komme.

Gamle Peder Nordsten ville have støberiet placeret direkte mod Nordstensvej med en gangbro i første sals højde over gaden til fabriksbygningerne her. Og sådan blev det. Så kunne han gå direkte fra sin bolig ved Slotsgade rundt i hele fabrikken og inspicere produktionen! Man kan stadig se på facaden, hvor gangbroen har gået fra over porten. Et morsomt træk i huset, som heldigvis stadig er bevaret.

Den nye indretning af huset til et moderne Kultur- og musikhus har arkitekterne løst med stor forståelse og respekt for husets "medfødte" egenskaber og muligheder. Selve støberihallen er naturligvis blevet omdannet til den store teatersal i huset, og de øvrige funktioner, musikskole, café, servicerum og kontorer anbragt i de andre fløje. En klar og enkel disponering og med hovedentréen fra det nye gårdsrum eller "torv" mellem "Støberihallen" og Slotsarkaderne.

Restaureringen af facaderne og ombygningerne indvendig kan I selv tage i øjesyn. Facaderne har beholdt deres karakterfuldhed, og tagene har igen fået tegl. Farver og materialer er valgt med god fornemmelse for kvalitet. Indvendig har der været større frihed til at udfolde sig - og det kan huset tåle. Jeg har især heftet mig ved, at det er lykkedes at beholde det fine lys fra de store fabriksvinduer.

Set i forhold til Slotsarkadebyggeriets tætte urbane mangfoldighed klarer "Støberihallen" sig fornemt. Det er endda en ekstra arkitektonisk pointe, at de nye parkeringshuse - med vor tids "sprog" - direkte har hentet deres inspiration i stedets tidligere fabriksarkitektur.

Til slut skal jeg blot give Kultur- og musikhuset "Støberihallen" de bedste ønsker med på vejen. Jeg har selv i begyndelsen af 60'erne oplevet at stå i støberiet og kigge ind på de

gloende røde smeltemasser i den store ovn: Lad kulturen og musikken strømme ud af huset ligesom glødejernet fra ovnen, så gnisterne springer og nye former opstår! Til lykke.

Vibeke Dalgas

EN BOG OM "NORDSTEN-STØBERIHALLEN" S OMBYGNING TIL KULTURHUS

I forbindelse med kåringen af Årets hus 1993 og indvielsen af Støberihallen som Kultur- og musikhus har Lokalhistorisk Forening som nævnt i Vibeke Dalgas' tale udsendt en lille bog med titlen "Støberihallen".

På grundlag af den foreliggende litteratur, studiet af kildemateriale i arkiver m. v., interviews af personer, der i sin tid var ansat på Nordsten og takket være Vibeke Dalgas' bygningshistoriske indsigt. bidrager bogen med flere nye oplysninger til belysning af Nordstenfabrikkens historie i almindelighed og Støberihallens i særdeleshed.

Den lille publikation er fremstillet i samarbejde med Teknisk forvaltning for Hillerød kommune, og den er trykt hos Grafisk Center Hillerød. Formatet og papirkvaliteten er som Lokalhistorisk Forenings "Gader og veje i Hillerød kommune", 1992, og "Støberihallen" er på 40 sider med ret mange billeder samt nogle tegninger og kort.

Den fås på Hillerød bibliotek, hos byens boghandlere, i Støberihallens kiosk samt på Turistkontoret. Prisen er 50 kr. Ønskes den tilsendt, kommer hertil 8,75 kr. i porto. I dette tilfælde kan bogen bestilles telefonisk: 42 26 24 32.

NÅR DER SKAL KØBES JULEGAVER

Med sit smukke omslag og pæne tryk vil "Støberihallen" live op på julegavebordet. Synes man, at det er for lille en gave, kan man komme med "Gader og veje i Hillerød Kommune", af hvilken vi endnu har et lille restlager.

Der er endnu en ide: Hillerød-kalenderen 1994. Den har igen i år meget fine og interessante gamle billeder fra Hillerød. De er forsynet med både dansk og engelsk tekst, hvorfor kalenderen også kan bruges som gave til bekendte i udlandet.

* * * * *

Se i øvrigt om foreningens udgivelser side 2 og side 22.

Drengeliv i 1920'erne

Helmer Hansen er født den 14. oktober 1912 på Nordre Banevej matr. 110, nuværende nr. 13 (huset er revet ned). Faderen, Jens Madsen Hansen, kom fra Kregme og arbejdede som ølkusk hos Chr. Larsen, Nordre Banevej 4, der, hvor "Oklahoma" ligger i dag. Moderen, Kirsten Sofie Nielsen, var født i Nejede. Hun var hjemmegående. Helmer Hansen havde en 5 år ældre søster, Oda, der stadig lever, medens den 5 år yngre bror, Alfred Hansen, døde i en alder af 49 år.

I 1915, da Helmer Hansen var 3 år, flyttede familien til Østergade 8. Om livet der fortæller han:

- Der var et forhus og et baghus. Huset ejedes af Jacob Nielsens arvinger. I lejligheden ved siden af vores boede hans datter, der var telefonistinde. Telefonistinder måtte ikke gifte sig, så hun var frøken. Hvis de giftede sig, så var det ud af vagten. Hvorfor ved jeg ikke. Hendes søster var gift med ekviperingshandler Ole Mortensen i Slotsgade, nu "Poul A". Ole Mortensen administrerede lejlighederne og tog mod husleje. Jeg tror, Far betalte 40 kr. i kvartalet.

- I forhuset, hvor vi boede, var der fire 2-værelses lejligheder. I stuen under os boede snedkermester N.S. Svendsens forældre, oldeforældre til den nuværende møbelhandler. De havde et snedkerværksted ovre på det modsatte hjørne. De var gamle, og jeg har kun været 5-6 år, da de døde. Han havde et lille hjemmeerhverv. Han spillede åle- og rødspætteskind ud på brædder, så de kunne tørre. Skindene blev vist brugt til tasker. De havde indlagt gaslys i lejligheden, mens vi andre kun havde gas til madlavning. Jeg var somme tider derinde og få et stegt æble, som var stegt på ringene i kakkellovnen. Sådant et stegt æble smagte jo godt.

- I den anden stuelejlighed boede Peter Olsen. Han arbejdede på konserverfabrikken nede på Milnersvej. Der var 6 børn foruden den gamle mormor, som boede i det lille værelse.

- Øverst oppe under taget boede "Den Døve" - en dame, som ikke kunne høre og tale, men som kun kunne give mærkelige lyde fra sig.

Senere flyttede "Gummisjajsen" ind. Hun var sådan en slags luder i Hillerød. Hun var ret kendt i hele byen. En slagfærdig dame, som gik meget på værtshus. Der kom ofte nogen og besøgte hende. Hun havde en lampe. Når der var hængt et rødt klæde over den, betød det, at der var "optaget".

Det skete sommetider, at en mand, der kom for at besøge hende, kom til at ringe på hos os. Så smed min far ham ned ad trappen.

Lejligheden

- Vi havde 2 værelser og køkken. I gården var der lokummer, et til forhuset og et til baghuset. Først i 1920 fik vi vandklosetter, som blev installeret i baghusets kælder.

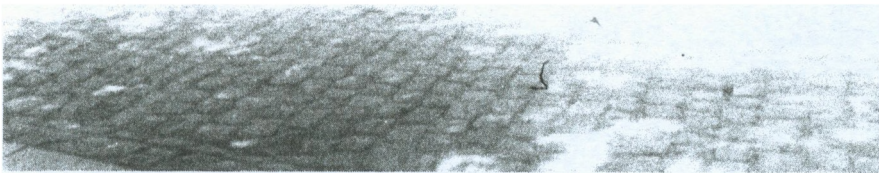
Vores lejlighed lå i højre side af huset og var lidt større end den i venstre side, fordi der var en lille udbygning i køkkenet mod gården.

Den ene stue vendte ud til gaden. Det var stadsestuen. Den blev ikke brugt til hverdag, men kun om søndagen og når der kom gæster. Fra vinduerne kunne vi se over Torvebakken helt ned til Slotsgade. Vi havde også gadespejl, så vi kunne rigtig holde øje med, hvad der foregik i Østergade.

I stuen stod et bord med stole og en salonsofa. Desuden en buffet og et konsolspejl.

Stuen til gården var ret stor. Vi spiste og sov og opholdt os i det daglige i denne stue. Her stod spisebordet og dobbeltsengen og en sofa, som jeg sov på. Og så var der en lille seng, som min lillebror sov i. Min søster var kommet i huset og tjente penge, så hun boede ikke hjemme mere.

- Vi fyrede med brænde og tørv. Når folk fik brænde hjem, stod nogen i gården og savede det op med hånden. Andre sendte bud efter "Lynsaven". Det kaldte de fiskehandler Levorsen, fordi han havde fået lavet en elektrisk sav. Det var en stor elektromotor med en rundsav, som han kørte rundt med på en hestetrukket vogn. Strømmen til rundsaven fik han på den måde, at han - med en lang stang - satte to ledninger med kroge på luftledningen, der hængte ned gennem Østergade.

Østergade 8 ca. 1923. I vinduet på 1. sal ses Helmer Hansens mor med broderen Alfred.

- I baghuset boede Jens Jensen. Han arbejdede på Hillerød Savværk i mange år. Børnene var voksne og kom sommetider på besøg fra København.

Ovenpå boede Valdemar Jensen. Han var bagermester i Fællesbageriet på Fisketorvet. De havde en søn, der hed Gunnar og en datter, der hed Helga. Dem legede vi med. På et tidspunkt døde konen af tuberkulose.

Øverst boede Ludvig Jensen. Han var uddannet cigarmager, men arbejdede som trykkeriarbejder på Nordsjællands Venstreblad. Der var en del børn, bl.a. Ferdinand, som var på alder med mig, og så Karen, der døde af tuberkulose, da hun var 15-16 år.

- Der var flere i gaden, der døde. For det meste døde folk hjemme. Ved dødsfald strædede man grønt uden for huset, hvor den døde havde boet. Der var ikke så meget plads i døråbningerne, så man tog midtersprossen ud af vinduet, så man kunne få kisten ind i huset. Når den døde var lagt i kisten, var det ud igen samme vej. Så kom ligvognen, der var hestetrukken, og så blev den døde kørt til kapellet på kirkegården.

Når de kom nede fra byen, skulle de jo her forbi Østergade. Dengang eksisterede Hostrupsvej ikke, så al trafik til jernbanen og mod København foregik ad Torvebakken eller "Buddes Bakke" i Helsingørgade, som var noget mere stejlt end den er i dag.

Hvis den døde havde ligget på sygehuset, kørte ligfølget forbi afdødes hjem til et sidste farvel. Når et ligtog kom forbi, så standsede al færdsel, og man stod stille med hatten i hånden, til det havde passeret.

- Jeg har aldrig været til begravelse som barn. Man tog ikke børnene med til begravelse. Jeg var 12-14 år, da min bedstemor døde. "Hun er død", det var det eneste, man fik at vide. Jeg så hende ikke og var heller ikke med til begravelsen.

- Min bedstemor boede i Kannikegade. Man fik jo ikke ret meget i aldersrente dengang, så hun gik ofte ud og hjalp til med madlavning, når der skulle være fest.

Hun sad også hjemme og rullede bind op for lågerne. Hun fik en hel masse bind ad gangen, som hun vaskede, og så hjalp vi hende med at rulle dem op, så de var parat til at bruge igen.

- Der var doktor Riese og doktor Harboe. Harboe var vores læge.

Han havde konsultation nede i "Det hvide Hus" (Lowsons gård) i Møllestræde.

Man havde alle de børnesygdomme, der fandtes, for vi blev ikke vaccineret. Jeg var tit syg som barn. Jeg synes, jeg lå meget i sengen, og så blev der sendt bud efter doktoren.

Når han kom, så skulle der være rent i huset. Der skulle være stil over det, og man skulle ligge i sengen og se ordentlig ud.

- Harboe var meget striks som doktor. Hvis ikke man rettede sig efter ham, så ville han ikke have noget med det at gøre. Så gik han.

Dengang jeg havde gigtfeber, var benene helt stive. Jeg ved ikke, hvad jeg havde fået det af, men jeg har nok gået for meget i vandet i Teglgårdssøen og frosset på en eller anden måde. Men jeg fik ordre på, at jeg skulle ligge i sengen - og blive der - i mindst en måned. Det var hårdt, og så måtte jeg have noget at læse i. Vi læste Robinson Crusoe og den slags bøger.

- En anden gang - jeg har været en halv snes år - havde jeg slået det højre knæ, og så var der gået betændelse i det. Efterhånden var knæet blevet så tykt, så jeg var nødt til at gå i seng. Så kom doktor Harboe hjem og så på det. Der blev lagt noget på, der skulle trække betændelsen ud. Det skar som knive, og jeg gråd. Dagen efter kom han igen, men han var ikke tilfreds. Omslaget skulle ligge en dags tid til, og jeg tudede, da han gik, for det gjorde så ondt.

Så kom han dagen efter. Jeg lå i mors seng, og der blev lagt flere sammenlagte lagner under benet, og han satte sig ved siden af sengen. Så skar han, og betændelsen kom ud. Men jeg lå i sengen i 14 dage, før betændelsen var helt væk. Jeg har arrener endnu, men jeg har heldigvis aldrig haft kvaler med det ben siden.

Skolen

- Jeg gik på Hillerød Kommuneskole på Nordre Banevej. I 1. klasse gik jeg hos frk. Slettebo. Dengang skulle en lærerinde være "frøken". Men på et tidspunkt blev hun gravid og måtte så indrømme, at hun var gift. Der havde vist nok været stor ballade i byrådet, men hun fik lov at blive som lærerinde.

Senere gik jeg hos hos frk. Pedersen. Hun var altid kraftigt sminket og lugtede stærkt af parfume.

- Vi havde også en lærer, der hed Krog. Han gik ned mellem bordrækkerne, og hvis man ikke kunne svare, kunne han godt finde på at trække i et par totter hår for at få et svar. Vi drillede ham en gang imellem og lagde et kroget søm op på katederet.

- Jeg sad meget efter. Jeg læste aldrig lektier derhjemme, men fulgte meget godt med alligevel. Jeg lavede en forfærdelig masse fejl, når jeg skrev, og når man havde mange fejl, så skulle man sidde efter for at øve sig i at gøre det bedre. Jeg var især glad for gymnastik, geografi og tegning.

- De sidste 3 år i skolen gik jeg om eftermiddagen. På grund af for mange elever blev nogle af klasserne flyttet til om eftermiddagen. Så kunne jeg til gengæld have en formiddagsplads.

Fritid

- Jeg legede med de andre børn i gaden. Vi legede mest udenfor, for vi kom ikke sådan hos hinanden. Om aftenen var der megen leg ude på gaden. Vi legede tagfat rundt om præstegårdshaven, og så spillede vi "pind". Vi brugte to mursten med en pind over, og med en anden pind skulle man slå pinden væk.

- Om sommeren badede vi i Teglgårdssøen. Der var et badehus med en lang bro ud i vandet, og der blev hvert år lagt sand ud, så det blev ligesom en strandbred.

En gang var jeg nær druknet i søen. Vi løb og pjattede på broen, som var glat, fordi den var våd, og så gled jeg på enden og røg i vandet. Jeg kunne ikke bunde, og det var før jeg kunne svømme. Jeg kan huske, at jeg svævede i vandet, og det blev tåget. Så mistede jeg bevidstheden.

Jeg kom til mig selv igen, da de havde bokset med mig. Det var cykelhandler Carl Thomsens søn, Hans Christian, der hev mig op af vandet. Han var bager, og blev senere bagermester i Nykøbing Falster. Jeg har aldrig senere truffet ham eller talt med ham. Men hvis han kan høre mig, kan jeg sige ham tak for et langt liv. Dagen efter stod der om det i avisen. Men det var jeg ikke rigtig

glad for. Der stod nemlig, at der var en lille dreng på 6 år, der var ved at drukne i Teglgårdssøen. Men jeg var nu 7 - det var i forsommeren 1919.

Jeg gik ikke derned resten af den sommer, for hver gang jeg viste mig, så pegede de andre fingre og råbte: "Der kommer ham, der druknede".

Østergade ca. 1925. Huset til venstre med de to kviste er nr. 8. Til højre ses Præstegårdens have og Kannikegade.

- Dengang havde Jens Sørensen bådfarten på Slotssøen, og vi fik lov til at sejle med som billettører. Han havde desuden 5-6 robåde, som vi vaskede og holdt rene, og en gang imellem fik vi lov til at ro en tur.

- Om vinteren løb vi på skøjter, når søen var frosset til. Der var også nogle, der havde en isbåd med sejl, bl.a. karetmager Nielsen i Helsingørgade.

- Den største oplevelse jeg havde som barn var, da jeg cyklede til København for at følge deltagerne i Frederiksborgløbet. Fast

deltager i dette løb var gennem mange år Brechwold, som blev kaldt "Bananen", fordi han var råkostpiser. Og så var der "Bøffen", der var kødspiser. De løb altid med for at vise, at det kunne lade sig gøre at løbe så langt.

Løbet startede ved Frederiksborg Slot. Jeg havde fået en cykel - jeg var en halv snes år - og så cyklede jeg efter løberne ad København til. Det var skægt. Der stod jo folk hele vejen ind. Der var mange, der cyklede med. Jeg nåede helt ind til stadion på Østerbro i København, men jeg kunne ikke komme ind, for jeg havde ingen penge.

Jeg kom først hjem meget sent. Der var langt hjem. Der var meget, meget langt at cykle. Jeg blev nok skældt noget ud, for de vidste jo ikke, hvor jeg var blevet af.

Folk i gaden

- I Østergade boede også "Tepotten", "Kaffekanden" og "Den Usynlige". De boede til leje på kvisten i Østergade 4. De tjente lidt penge ved at fylde bagepulver i breve for småkagefabrikant O. Ernst Andresen, der havde bageri i kalderen. Familien talte også en husfader, der var slagter.

"Tepotten" var lille og rund, medens "Kaffekanden" var høj og tynd. De var mor og datter, og de gik klædt i tøj fra århundredskiftet. På hovedet bar de store hatte.

"Den Usynlige" var søster til "Tepotten", og havde fået sit navn, fordi hun boede der "usynligt". Hun var i starten ikke tilmeldt folkeregisteret, og hun gik kun ud, når det var mørkt. Om aftenen kunne man derfor se "Tepotten" og "Kaffekanden" stikke hovederne ud af porten for at undersøge, om der var fri passage. Var der det, så kom den "Den Usynlige" med ud.

- Så var der "Tosse-Hans" fra Gadevang. Han holdt altid tale på Torvet nytårsaften. Folk syntes, han var sjov. Han mødte også altid op ved Fruebjergmøderne.

Sidste gang han var på Torvet nytårsaften var sidst i 30'erne. Han var kravlet op i en lysmast for at holde tale. Folk smed knallerter og sværmere op mod ham, og han faldt ned og kom ret alvorligt til skade.

- Der var ingen trafik i Hillerød dengang. Der var nogle få taxabiler nede ved banen. Jeg tror, det var gamle biler fra Tyskland.

Det var sådan nogle med åbent førerhus og kanalgear ude i siden. Der var sådan en skæg taxachauffør. Han hed Alfons, og han holdt altid foran stationen, når folk kom ud. Så sagde han gerne til dem: "Det skulle vel ikke være en tur rundt omkring "snottet"? Han kunne ikke sige "slottet", fordi han snøvlede.

En gang kørte han i gadekøret i Nødebo. Mens han stod og så på sin bil, kom kronprinsen, senere Frederik IX, som boede på Egelund, kørende. Han steg ud af sin bil og sagde: "Hvad søren, er De kørt i vandet?", hvorpå Alfons svarede: "Det kan De vel for i helvede vel nok se. De skulle hellere hjælpe mig op!"

Denne episode blev til visen "Er Du ude at træde Vande, Alfons?", som blev sunget i sommerrevyen i Slotspavillonon.

Helmer Hansen og frk. Palleen på markedspladsen, siddende på boghandler Knud Poulsens trækvogn 1921. Huset i baggrunden er bagsiden af forretningen. Yderst til venstre ses udgangen fra Kosmorama.

Bydreng

- Jeg har nok været 8 år, da jeg fik min første byplads. Det var i Kontantforretningen på Torvet, men jeg kunne ikke holde tøjlugten ud - den var så kvalm, så der var jeg kun 3-4 dage.

- Som 9-årig, i 1921, begyndte jeg hos boghandler Knud Poulsen på Fisketorvet. Her fik jeg 9 kr. om måneden. Jeg skulle gå byrinder - også for fru Poulsen, og hver ugedag kom Hjemmet og Familie-Journalen, som jeg skulle rundt med til kunderne. Jeg skulle også bære kul og koks op i butikken og i lejligheden på 1. sal. Og helt op på loftet, hvor der var et badeværelse. Det var meget moderne. Der var en badeovn med messingkar, som blev varmet op til badevand.

Så skulle jeg pudse familiens fodtøj. De var to sønner, som gik på statsskolen. Og jeg skulle feje oppe på lofterne.

Høyer Olsen var lige kommet i lære i forretningen, og ham snakkede jeg lidt med.

- Da jeg så havde været hos Knud Poulsen ca. 1 år, kom jeg hos købmand Christian Hansen, Østergade 20. Her skulle jeg - foruden at rende byrinder - dreje kaffemaskinen, tappe petroleum og eddike på flasker og sætte etiketter på.

Han havde også leverance af madvarer ud til De gamles Hjem på Kirsebærbakken, som lige var blevet bygget. Så der var jeg ude med en hel traktvogn fuld af varer ad gangen.

- Fra april 1924 og et år frem var jeg bydreng i byens største isenkrambutik, som hed Messerschmidt.

Forretningen lå i Slotsgade, der, hvor Provinsbanken og Mini Scala ligger. Forretningen havde tre afdelinger, en med porcelæn, en med isenkram og en med kakkelovne.

Der blev solgt meget fint porcelæn og krystal. Og på det tidspunkt kom det frem med rustfri knive og gaffler. Og for at vise, at det var rustfrit, blev der stillet to glas vand i vinduet. I det ene glas var der en almindelig kniv og i det andet en rustfri. Så kunne man se, det ikke rustede.

Der blev også solgt mange gipsfigurer. Der var især en, der købte figurerne. Det var postbud Olsen, der boede på Overdrevet, på hjørnet af Kulsviervej og Skansevej.

Når han var i byen, holdt han til på restaurant Linden. Så kom han ind i forretningen og købte en figur, som jeg skulle bringe ned på Linden til ham. Det skete flere gange, at jeg fik 50 øre i drikkepenge. Det var flot!

- Der var ikke sådan rigtige legetøjsbutikker dengang. Men til jul var der lejetøj i isenkramafdelingen, og der var et elektrisk

tog i vinduet. Det var Nürnberger kram, bliklegetøj, der skulle trækkes op med en nøgle. Det kom i store kasser, som jeg fik lov til at være med og pakke ud, og det var spændende.

Jeg fik 25 kr. om måneden. Jeg blev helt chokeret, da han tilbød mig så meget. De penge, jeg tjente, skulle bruges til tøj til mig selv, og da det ofte var værdifulde ting, jeg bragte ud til kunderne, vankede der også gode drikkepenge.

Der var en budcykel, en 4-hjulet trækvogn og en almindelig cykel til at bringe varer ud på. Og om vinteren brugte man slæde.

- Jeg har også hentet jagtkrudt ude på Skovlyst Kro i Præstevangen. Her gjorde krudtvognen fra Frederiksværk Krudtværk holdt på vejen til København en gang om ugen. Den måtte ikke køre gennem Slotsgade eller holde i selve byen. Men jeg måtte godt køre med en kasse krudt på cyklen ned ad Torvebakken.

Jægerne købte løst krudt nede hos Messerschmidt og stoppede selv deres patroner. Man kunne også købe krudt og fangtråd og så selv lave knallerter og bomber til fyrværkeriet nytårsaften.

- Græsslåmaskiner var vist en ny vare. Dem blev der solgt mange af. Jeg hentede dem i pakhuset på banen. De blev læsset på trækvognen, og jeg havde altid et stort læs for ikke at skulle køre flere gange.

Også vaskemaskiner skulle bringes ud i byen - disse store baljer på 3 ben og med håndsving. Desuden lejede forretningen støvsugere ud til 1 kr. i timen, og jeg måtte demonstrere, hvordan man brugte sådan et apparat.

- Det sidste år før jeg blev konfirmeret, var jeg hos bager Juul Jensen på hjørnet af Østergade og Kannikegade. Jeg mødte kl. 6 om morgenen. Der skulle jo stilles morgenbrød rundt ved mange døre, især om søndagen. Der var også mange, der fik stegt søndagsstegen hos bageren. Men især juleaften kunne ovnen være helt fuld af gæs og flæskestege. Og så var der gode drikkepenge at tjene, når man kom med stegen og skyen i en malkespand.

Der var nok at gøre. Der var også almindelige byærinder. Det var moderne at have telefon, så folk kunne finde på at ringe efter for 5 øre gær, og så blev jeg sendt af sted.

- En gang var det en meget skæg tur. Jeg skulle ud med en fødselsdagskringle til ledvogterhuset på Jespervej. Og jeg skulle

have rugbrød med til købmanden på Karlebo Overdrev. Jeg tror, jeg havde 6 rugbrød i cykelkurven og kringlen, den kørte jeg med oppe på hovedet.

Et stykke før jeg nåede overskæringen, kom der en hund rendende. Den gæde og skabte sig og fór lige ind i forhjulet på cyklen. Jeg stod på hovedet. Kringlen røg af pladen, og rugbrødet røg ud af kurven. Kringlen var blevet noget flad, men jeg fik fisket den op på pladen og rugbrødet op i kurven, og så kørte jeg videre. Da jeg nåede frem, fortalte jeg, at der var sket et uheld på vejen, og at hunden havde vältet mig af cyklen. Men de tog alligevel kringlen, og jeg hørte ikke noget siden om det.

- I oktober 1926 blev jeg konfirmeret i Slotskirken af pastor Rald, og derefter kom jeg ud at tjene som 3. karl hos sognefogeden i Nejde.

Eva Holm-Nielsen

Kilder:

Folketællingen 1911, Rigsarkivet.

"Ejendom uden port", Medlemsblad for Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune 1989, nr. 1.

"Dengang badede man i Teglgårdssøen", Nornus 1992, nr. 3.

Svend Nielsen: Det gamle Hillerød. Bysvenden fortæller, 1980.

Livet på Lokalstationen

Mens disse linier skrives, brækkes jernbaneskinneerne op på strækningen fra Frederiksgade over Milnersvej og Petersborgvej til stationen, og hermed forsvinder de sidste rester af den gamle Frederiksværkbane. Indtil for få år siden, da Nordstens maskinfabrik blev nedlagt, kørte her regelmæssigt godstog ad disse skinner. Nu er de overflødige, og strækningen skal udlægges som en bekvem stiforbindelse mellem stationen og Slotsarkaderne. Også længere vestpå er det gamle banearreal blevet til en sti: Banestien mellem Trollesmindeallé og Ved Freerslev Hegn (jf. artiklen om Banestien i bogen om "Gader og veje i Hillerød Kommune").

"Krupp 1931" står der på skinnerne, der nu skal sælges som gammelt jern. Men banens historie går længere tilbage end til 1931. I denne artikel skal der fortælles om den gamle Frederiksværkbane og især om livet på Lokalstationen på Trollesvej 1 i 1930'erne og 1940'erne, sådan som det huskes af Inga Østrup, født Mikkelsen, datter af stationsforstander Marius Mikkelsen.

Banen fra Hillerød til Frederiksværk blev indviet d. 30. maj 1897, og d. 21. december 1916 indviedes den forlængede strækning til Hundested. Men endnu en mærkedag i Frederiksværksbanens historie skal straks nævnes: d. 14. maj 1950 - den dag, da HFHJ (Hillerød-Frederiksværk-Hundested Jernbane) indviede "baneforlægningen", d.v.s. den ændrede linieførsel mellem Hillerød Station og Skævinge.

Indtil 1950 gik Frederiksværkbanen fra Hillerød Station i en skarp kurve syd om Petersborg, over Milnersvej og Frederiksgade, til Hillerød Lokalstation. Denne lå på sydsiden af Trollesvej, vest for Hillerød Gasværk og Nordstens fabrik, dér, hvor i dag "Parkeringshus Syd" ligger. Herfra gik banen tværs over Slangerupsgade og videre ud over Bøllemosen, gennem Tirsdagsskoven og over Trollesmindes marker til Freerslev Hegn, hvor Freerslev trinbræt lå. Videre gik banen nord om Tvedegård og mod sydvest til Harløse landstation, der fra 1927 var nedrykket til trinbræt. Og derfra kørte man videre forbi Gammel Harløse trinbræt (fra 1924) og Borup trinbræt til Skævinge. En kortskitse, der viser både den gamle og den nye linieføring mellem Hillerød og Skævinge, ses i medlemsbladet, 1991 - 3, side 18.

Baneforlægningen for snart 50 år siden skyldtes flere hensyn, og den fik vigtige konsekvenser for byen og oplandet. Den gamle banes uheldige kurve ved Petersborg og det forhold, at den krydsede en stærkt trafikeret vej (Slangerupsgade), var medvirkende årsager. Efter 1950 fik banen et meget heldigere forløb ud af Hillerød,

men samtidig måtte flere landsbyer jo sige farvel til deres trinbræt. Og Hillerød måtte selv sige farvel til sin centralt beliggende Lokalstation ved Trollevej, der faktisk havde betjent tre fjerdedele af Hillerøds persontrafik imod Frederiksværk. Men alt i alt var der enighed om, at omlægningen var en god idé, og udviklingen siden 1950 har i høj grad bekræftet dette.

Lokalstationens stationsbygning indeholdt i stueetagen ekspeditionslokaler, ventesale og driftsbestyrerens kontor, og på 1. sal var der kontor for HFHJ's bestyrelse og en stor femværelses lejlighed. Driftsbestyreren i hele perioden 1915-58 var civilingeniør C. J. R. Kuhlman, der privat boede på Nordre Banevej. I lejligheden på Lokalstationen boede stationsforstanderfamilien Mikkelsen fra 1934 og indtil et par år efter baneforlægningen, som netop stationsforstander Mikkelsen var initiativtager til. Da jernbanen fik hovedkontor i Jernbanehotellets bygning over for Hillerød Station, fik Mikkelsen tillige titel som kontorchef, og da Kuhlman gik af, blev han konstitueret som driftsbestyrer, indtil den nye driftsbestyrer Krusenstjerna-Hafstrøm trådte til i 1959.

- Jeg er født den 13. 8. 1926 på det gamle sygehus, nu Civilforsvarets kaserne, fortæller fru Østrup. Da vi flyttede ind på Lokalstationen i januar 1934, kom vi fra "Vibekevang", Sthyr & Kjærs ejendom på Søndre Jernbanevej, det hvide hus over for Mørks Skole. Der havde vi boet, fra jeg var 4 år, og indtil da havde vi boet på Frederiksværksgade hos nogen, der hed "La'sen".

- Ole La'sen og fru La'sen var ellers nogle herlige størrelser. Jeg kan huske, at fru La'sen sommetider "lånte" mig. Så stillede hun mig op på et bord i ved vinduet og prøvede at lære mig tyske børnesange: "Ringle rangle Rosen, schöhne Abrikosen..." Dengang var der i Hillerød utrolig mange store og små beverdinge, og så kom Ole La'sen jo ikke hjem. Men så gik fru La'sen en tur i Hillerød medbringerende Vaps. Ved hvert værtshus åbnede hun døren og sendte Vaps ind for at kigge, om Ole La'sen var der. De gik videre, indtil Vaps fandt ham, og så måtte han jo hjem!:

- Jeg var altså 7½ år, da vi flyttede ind på Lokalstationen, og min lillebror var 2. Det var idel idyl mellem os, indtil han skulle i skole, men derefter kunne jeg kun bruges til at jage gadedrengene væk nede på perronen, når han ikke kunne klare dem! Perronen var jo "vores" område ligesom haven. Der hørte en utrolig stor have til stationen. Den var inddelt i forskellige afdelinger med frugtræer, grøntsager og staudebede, og den den strakte sig nok 40 meter fra enden af perronen ned imod Slangerupsgade.

- Jeg kan endnu huske lugten af karbid fra cykellygterne ude på Slangerupsgade. Over Slangerupsgade var der bomme, der blev rullet ned ved håndkraft - det var portørernes opgave. Jeg husker, at der var en lang snor med en klokke, og det var lykken for os børn, hvis vi fik lov til at stå og hive i den snor! Hene i den modsatte ende ved Frederiksgade-Godthåbsvej var der en automatisk advarselsklokke, og vi syntes det var skønt, når godstoget en gang imellem var så langt, at det dækkede begge overskæringerne. Selv om trafikken ikke var så stor dengang, kunne der jo godt hobe sig lidt op alligevel.

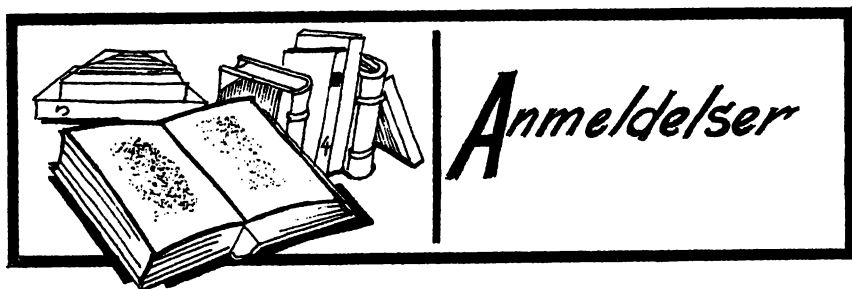
- Vores lejlighed var meget stor. Køkkenet havde 4 meter vindue, og det var jo ikke sjovt i krigsvintrene. Vi havde et gammeldags komfur, som vi jo ellers ikke brugte til hverdag, men under krigen kom det i brug. Vi fik en stor godsvognfuld af ikke alt for tørre tørv, som min stakkels mor brugte. Det osede, så når vi lukkede den ene dør op, så kunne vi ikke se mor i den anden ende af køkkenet. Fra køkkenet var der fem døre ud. Der var en lang gang hen til en stor spisestue, et værelse, en almindelig stue, en større stue og et mindre værelse. Endelig var der bestyrelsesværelset, hvor der sad et par ingeniører, mens banen blev tegnet om. Det havde også et vindue på 4 meters bredde, og til min 18-års fødselsdag fik jeg overladt det værelse som mit. Vores overnattende gæster kunne ikke rigtig "snuppe" støjen fra rangertogene om morgenen, og det kunne vi børn jo ikke forstå, for det var jo bare lykken! Vi kunne også altid høre det, når vores tog var på vej op ad bakken ude fra mosen.

- På den anden side af skinnerne, over mod Peter Mogensensvej, var der en stor græsplæne, hvor der i øvrigt engang havde siddet en rigtig "Jens Vejmand" og hugget skærver til at lægge mellem skinnerne. Så lå der en grøft, og bagved den igen en stor græsplæne, hvor vi havde vores tørreplads, og hvor der var en enorm frugthave. På det græs kunne vi børn lege. Men det var nærmest "dødens pølse", hvis vores bold faldt i åen, for dengang var Pøleåen utildækket, og slagteriet smed affald i åen. Hvis vi skulle redde vores bold, skulle vi nå den, inden den røg ind under Slangerupsgade, men der var ikke mange af os, der havde lyst til at komme ned i det pløre for at hente en bold. Men en bold var jo en bold!

- Frugthaven derovre betød et stort arbejde for min mor, men det var jo en stor hjælp til husholdningen, ikke mindst i krigsårene. En overgang havde vi dværghøns derovre, men hanen blev så gal, at vi til sidst måtte have en spand vand med, som vi måtte smide i hovedet på den - ellers kunne vi ikke komme ind efter æggene. En af hønsene tillod sig en dag at kravle op i bremsekupeen og køre med toget ud - så var *den* væk! (Artiklen afsluttes i næste nummer af medlemsbladet)

- Nr. 2. Einer Poulsen: Hillerødsholm, 1941.
H. D. Schepelern: Den gamle kro ved Frederiksberg 1560-1956, 1956.
Anders Uhrskov: Hotel Leidersdorff i Hillerød 1878-1953, 1956.
Anders Uhrskov: Carlsberg på Københavnsvej.
- Nr. 3. Svend Nielsen: Det gamle Hillerød, Bysvenden fortæller, 1980.
Svend Nielsen: Det gamle Hillerød, Bysvenden fortæller videre, 1982.
- Nr. 4. Anders Uhrskov: Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1801-48, 1955.
Anders Uhrskov: Kulturbilleder fra Hillerød og Omegn 1849-1914, 1956.

A. M.

Niels Finn Christiansen: Hartvig Frisch. Christian Ejlers'
Forlag. 360 s.. 1993.- kr. 350,00 (indb.).

I medlemsbladet (1992-4) kunne vi fortælle om Hartvig Frisch' tilknytning til Hillerød. På Frisch' 100-årsdag d. 17. januar 1993 blev der afsløret en mindeplade på villaen Petersborgvej 4, i dag M. Mørks Skoles forstanderbolig, og ved denne lejlighed deltog også mag. art. Niels Finn Christiansen, hvis store, illustrerede biografi om mennesket og politikeren Hartvig Frisch nu er udkommet.

Hartvig Frisch (1893-1950) var en af sin generations mest betydelige danskere, fra sin tidlige ungdom en meget produktiv og omstridt debattør. I 22 velskrevne kapitler gør bogen rede for Frisch' liv. Det er spændende læsning, saglig og grundig historieskrivning om en central skikkelse i tidens politiske og kulturelle liv.

Af særlig lokalhistorisk interesse er bogens 1. kapitel, "En faderløs ørn", der beretter om drengens barndom i Hillerød, om hans familieforhold, hans legekammerater, hans skolegang osv. Forfatteren fremdrager Frisch' egne erindringer om hans opvækst og påviser, hvordan flere forhold i hans liv kan forstås ud fra barndomshjemmets indflydelse.

AB

22

BESTYRELSEN

I forbindelse med bestyrelsesmødet den 7. september 1993 udtrådte Peter Madsen af bestyrelsen. Per Andersen, der blev valgt som 1. suppleant ved generalforsamlingen den 17. marts 1993, er derefter medlem af bestyrelsen. Denne består af:

Formand: Margrethe Krogh Sørensen, Hestehavevej 13, 3400 Hillerød	42 26 72 32
Næstformand: Jørgen Berner, Åvang 78, 3400 Hillerød	42 26 06 13
Kasserer: Anton Mariegaard, Tjørnevang 4, 3400 Hillerød	42 26 24 32
Sekretær: Eva Holm-Nielsen, S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød	42 26 46 89
Per Andersen, Skippermosen 19, 3400 Hillerød	42 26 83 89
Asger Berg, S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød	42 26 46 89

Lisbet Schacht Hansen, Lokalhistorisk Arkiv, Bakkegade 23, Hill. 42 26 95 22	

MEDLEMSBLADET

kommer 4 gange om året. Næste nummer forventes udsendt i februar 1994. Bidrag til bladet bedes sendt til redaktøren senest den 10. februar:

Redaktør: Anton Mariegaard, Tjørnevang 4, 3400 Hillerød 42 26 24 32

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

MED STØTTE FRA:

C.A. Andersen malerfirma - Baltica Finans - Bikuben - Borg & Grøn - Dansk Lokalhistorisk Forening - Den Danske Bank - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Grafisk Center Hillerød - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Frederiksborg Amts Avis - Hillerød Bibliotek - Hillerød Kommune - Hillerød Posten - Høvel Electric - Jyske Bank - Ristorante La Perla - Lokalbanken - Nykredit - Ullerød Brugsforening - Unibank - Wilbroe Bryggeri.

GRAFISK CENTER

HILLERØD

Milnersvej 46 · 3400 Hillerød
Tlf. 48 24 27 00

FULL-SERVICE
- fra idé til færdig tryk

BROCHURER
KATALOGER
ÅRSBERETNINGER
PLAKATER
TIDSSKRIFTER
BØGER

Vi har:

Tegnestue - Fotosats

*Diskette-konvertering
samt scanning af billeder*

*Reproduktion af 4-farve
og sort/hvid*

*Trykning på store og små
offsetmaskiner
samt efterbehandling*